

KONVENSJON OM RETTIGHETENE TIL MENNESKER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Fortale

De stater som er part i denne konvensjon,

- a) som minner om de prinsipper som er fastslått i De forente nasjoners pakt, der det erkjennes at alle medlemmer av menneskeslekten har en iboende verdighet og verdi og like og umistelige rettigheter, og at dette er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden,
- b) som erkjenner at De forente nasjoner, i Verdenserklæringen om menneskerettighetene og i de internasjonale menneskerettskonvensjonene, har fastslått og blitt enige om at enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som der er nevnt, uten forskjellsbehandling av noe slag,
- c) som bekrefter at alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter er allmenne og udelelige, avhengige av hverandre og innbyrdes forbundet, og at det er nødvendig å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine rettigheter og friheter fullt ut, uten forskjellsbehandling,
- d) som minner om Den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter, Den internasjonale konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering, Konvensjonen om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner, Konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, Konvensjon om barnets rettigheter, og Den internasjonale konvensjonen om vern av rettighetene til alle fremmedarbeidere og deres familier.
- e) som erkjenner at funksjonshemming er et begrep i utvikling, og at funksjonshemming er et resultat av interaksjon mellom mennesker med nedsatt funksjonsevne og holdningsbestemte barrierer og barrierer i omgivelsene som hindrer dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet, på lik linje med andre,
- f) som erkjenner betydningen av de prinsipper og retningslinjer som er nedfelt i Verdens handlingsprogram for mennesker med nedsatt funksjonsevne og i FNs standardregler for like muligheter for mennesker med mennesker med nedsatt funksjonsevne, som en påvirkningsfaktor i arbeidet med å fremme, utforme og evaluere politikk, planer, programmer og tiltak på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå som ytterligere skal sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne like muligheter,
- g) som understreker at det er viktig å ta spørsmål knyttet til funksjonshemming inn som en integrert del av relevante strategier for bærekraftig utvikling,
- h) som også erkjenner at diskriminering av mennesker på grunn av nedsatt funksjonsevne er en krenkelse av menneskets iboende verdighet og verdi,
- i) som videre erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne er forskjellige,
- j) som erkjenner nødvendigheten av å fremme og verne om menneskerettighetene til alle mennesker med nedsatt funksjonsevne, også dem som må ha mer omfattende støtte,

- k) som er bekymret over at mennesker med nedsatt funksjonsevne til tross for disse ulike instrumenter og tiltak fortsatt møter barrierer når de vil delta i samfunnet på lik linje med andre, og at deres menneskerettigheter fortsatt krenkes verden over,
- l) som erkjenner at internasjonalt samarbeid er viktig for å kunne bedre livsvilkårene for mennesker med nedsatt funksjonsevne i alle land, og særlig i utviklingslandene,
- m) som erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne på verdifullt vis bidrar, eller har mulighet for å bidra, til den generelle velferden og mangfoldet i sine lokalsamfunn, og at dersom mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut, og kan delta fullt ut i samfunnslivet, vil det gi dem en sterkere følelse av tilhørighet, og vil bringe den menneskelige, sosiale og økonomiske utviklingen av samfunnet, og bekjempelsen av fattigdom, et betydelig steg framover,
- n) som erkjenner at det er viktig for mennesker med nedsatt funksjonsevne å ha sin individuelle selvstendighet og uavhengighet, med blant annet frihet til å treffe sine egne valg,
- o) som anser at mennesker med nedsatt funksjonsevne bør ha anledning til å delta aktivt i prosesser som fører fram til beslutninger om politikk og programmer, herunder dem som berører dem direkte,
- p) som er bekymret over den vanskelige situasjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne som er utsatt for flersidig eller forverret diskriminering på grunn av rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal, etnisk, urfolks- eller sosial opprinnelse, formue, fødsel, alder eller status forøvrig,
- q) som erkjenner at kvinner og jenter med nedsatt funksjonsevne ofte er utsatt for større risiko, både i og utenfor hjemmet, for vold, fysisk skade eller overgrep, omsorgssvikt eller forsømmelse, mishandling eller utnyttning,
- r) som erkjenner at barn med nedsatt funksjonsevne bør nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut, på lik linje med andre barn, og som minner om de forpliktelser som partene i Konvensjon om barnets rettigheter har påtatt seg for å oppnå dette,
- s) som understreker at alt arbeid med sikte på at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal nyte sine menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut, også må ha et kjønnsperspektiv,
- t) som understreker det faktum at de fleste mennesker med nedsatt funksjonsevne lever i fattigdom, og som i denne forbindelse innser at det er et kritisk behov for å minske fattigdommens negative følger for mennesker med nedsatt funksjonsevne,
- u) som er oppmerksom på at et fullgodt vern for mennesker med nedsatt funksjonsevne forutsetter fred og sikkerhet, basert på full respekt for de formål og prinsipper som er nedfelt i FN-pakten, samt respekt for gjeldende menneskerettighetsinstrumenter, særlig under væpnet konflikt og fremmed okkupasjon,
- v) som erkjenner at tilgjengelighet til de fysiske, sosiale, økonomiske og kulturelle omgivelser, til helse og utdanning og til informasjon og kommunikasjon, er viktig for at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal bli i stand til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut,

w) som innser at det enkelte mennesket har plikt til å arbeide for at de rettigheter som anerkjennes i Den internasjonale "Bill of Human Rights"¹, fremmes og overholdes, idet det enkelte mennesket har forpliktelser overfor andre mennesker og overfor det samfunn det tilhører

x) som er overbevist om at familien er den naturlige og grunnleggende enhet i samfunnet, med rett til beskyttelse fra samfunnet og staten, og at mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres familiemedlemmer bør gis den nødvendige beskyttelse og hjelp slik at familien kan bidra til at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine rettigheter fullt ut og på lik linje med andre.

y) som er overbevist om at en omfattende og helhetlig internasjonal konvensjon for å fremme og verne om rettighetene og verdigheten til mennesker med nedsatt funksjonsevne, vil være et viktig bidrag for å rette opp den store sosiale skjevhet som mennesker med nedsatt funksjonsevne er blitt utsatt for, og fremme en likestilt deltakelse på alle områder innenfor det sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle liv, både i industrialiserte land og i utviklingsland,

er enige om følgende:

Artikkel 1

Formål

Denne konvensjon har som formål å fremme, verne om og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne full og likeverdig rett til å nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter, og å fremme respekten for deres iboende verdighet.

Mennesker med nedsatt funksjonsevne er bl.a. mennesker som har langvarig fysisk, mental, intellektuell eller sensorisk funksjonsnedsettelse som i samspill med ulike barrierer kan hindre dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet, på lik linje med andre,

Artikkel 2

Definisjoner

I denne konvensjon gjelder følgende definisjoner:

"Kommunikasjon" omfatter blant annet: språk, teksting, punktskrift, taktil kommunikasjon, storskrift, tilgjengelige multimedia så vel som skrift, lyd, lettest språk, opplesning, alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, herunder tilgjengelig informasjons- og kommunikasjonsteknologi,

"Språk" omfatter: talespråk og tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon,

Med "diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne" menes: enhver forskjellsbehandling, utelukkelse eller innskrenkning på grunn av nedsatt funksjonsevne som har som formål eller virkning å begrense eller oppheve anerkjennelsen, nytelsen eller utøvelsen, på lik linje med andre, av alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, sivile eller et hvilket som helst annet område. Det omfatter alle former for diskriminering, herunder å bli nektet en rimelig tilrettelegging,

¹ Verdenserklæringen om menneskerettighetene, Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, samt Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller

Med "rimelig tilrettelegging" menes: nødvendig og hensiktsmessig endring og justering som ikke innebærer en uforholdsmessig eller utilbørlig byrde, når det i et bestemt tilfelle er behov for det, for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte eller utøve alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter på lik linje med andre.

Med "universell utforming" menes: utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. "Universell utforming" skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det.

Artikkel 3

Generelle prinsipper

Prinsippene i denne konvensjon skal være:

- a) respekt for menneskers iboende verdighet, individuelle selvstendighet med rett til å treffe egne valg, og uavhengighet,
- b) ikke-diskriminering,
- c) fullgod og effektiv deltakelse og inkludering i samfunnet,
- d) respekt for forskjeller og aksept av mennesker med nedsatt funksjonsevne som en del av det menneskelige mangfold og den menneskelige natur,
- e) like muligheter
- f) tilgjengelighet
- g) likestilling mellom menn og kvinner
- h) respekt for utviklingsmulighetene til barn med nedsatt funksjonsevne og respekt for deres rett til å bevare sin identitet.

Artikkel 4

Generelle forpliktelser

1. Partene forplikter seg til å sikre og å fremme full gjennomføring av alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter for alle mennesker med nedsatt funksjonsevne, uten diskriminering av noe slag på grunn av nedsatt funksjonsevne. For dette formål forplikter partene seg til
 - a) å treffe alle lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak som er nødvendige for å virkeliggjøre de rettigheter som er nedfelt i denne konvensjon,
 - b) å treffe alle hensiktsmessige tiltak, herunder i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvane og praksis som innebærer diskriminering av mennesker med nedsatt funksjonsevne,

- c) å ta hensyn til at menneskerettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne skal vernes om og fremmes i all politikk og alle programmer,
 - d) å avstå fra alle handlinger og all praksis som er uforenlig med denne konvensjon, og å sikre at offentlige myndigheter og offentlige institusjoner handler i tråd med denne konvensjon,
 - e) å treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at ingen personer, organisasjoner eller private foretak diskriminerer mennesker på grunn av nedsatt funksjonsevne,
 - f) å iverksette eller fremme forskning og utvikling av varer, tjenester, utstyr, bygg, anlegg og opparbeidede uteområder som er universelt utformet i samsvar med definisjonen i artikkel 2 i denne konvensjonen, og som bør forutsette minst mulig tilrettelegging og lavest mulige kostnader for å ivareta de spesielle behovene til en person med nedsatt funksjonsevne, samt å fremme deres tilgjengelighet og bruk, og fremme universell utforming i utviklingen av standarder og retningslinjer,
 - g) å iverksette eller fremme forskning på og utvikling av ny teknologi, og å fremme tilgjengelighet og bruk av disse, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi, mobilitetshjelpemidler, utstyr og tekniske hjelpemidler som er hensiktsmessig for mennesker med nedsatt funksjonsevne, med prioritet på teknologi til en overkommelig pris,
 - h) å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne informasjon i en tilgjengelig form om mobilitetshjelpemidler, utstyr og tekniske hjelpemidler, herunder ny teknologi, samt andre former for bistand og støtte,
 - i) å fremme opplæring i de rettigheter som er nedfelt i denne konvensjon, for fagfolk og personale som arbeider med mennesker med nedsatt funksjonsevne, slik at de lettere kan sørge for den bistand og de tjenester som garanteres gjennom disse rettigheter.
2. Hver part forplikter seg til å sette alt inn på at de økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter gradvis blir gjennomført fullt ut, om nødvendig innenfor rammen av internasjonalt samarbeid, uten at dette berører de forpliktelse i denne konvensjon som i henhold til folkeretten umiddelbart kommer til anvendelse.
3. I arbeidet med å utvikle og gjennomføre lovgivning og politikk som tar sikte på å gjennomføre denne konvensjon, og i andre beslutningsprosesser som gjelder spørsmål knyttet til mennesker med nedsatt funksjonsevne, skal partene aktivt trekke inn og rådføre seg inngående med mennesker med nedsatt funksjonsevne, også barn med nedsatt funksjonsevne, gjennom de organisasjoner som representerer dem.
4. Ingen bestemmelse i denne konvensjon påvirker bestemmelser som i større grad kan bidra til å virkeliggjøre rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og som kan inngå i en parts lovverk eller i en folkerettslig tekst som er i kraft for vedkommende stat. Ingen innskrenkning i eller avvikelse fra noen av de menneskerettigheter og grunnleggende friheter som anerkjennes eller gjelder i noen konvensjonsstat i kraft av lov, overenskomst, forskrift eller sedvane, skal kunne foretas under påberopelse av at denne konvensjon ikke anerkjenner slike rettigheter eller friheter eller anerkjenner dem i mindre utstrekning.
5. Bestemmelsene i denne konvensjon skal gjelde i alle deler av en forbundsstat, uten begrensninger eller unntak.

Artikkel 5

Likhet og ikke-diskriminering

1. Partene erkjenner at alle er like for og etter loven, og har rett til den samme beskyttelse og den samme fordel av loven, uten noen form for diskriminering,
2. Partene skal forby enhver form for diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne lik og effektiv rettslig beskyttelse mot diskriminering, uansett grunn.
3. Med sikte på å fremme likhet og avskaffe diskriminering skal partene treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre en rimelig tilrettelegging.
4. Særlige tiltak som er nødvendige for å framskynde eller oppnå faktisk likhet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, skal ikke anses som diskriminering etter denne konvensjon.

Artikkel 6

Kvinner med nedsatt funksjonsevne

1. Partene erkjenner at kvinner og jenter med nedsatt funksjonsevne opplever flersidig diskriminering, og skal i denne forbindelse treffe tiltak for å sikre at de kan nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut og på lik linje med andre.
2. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre kvinnene fulle utviklingsmuligheter, framgang og større innflytelse, med sikte på å garantere at kvinner får utøve og nyte de menneskerettigheter og grunnleggende friheter som er omhandlet i denne konvensjon.

Artikkel 7

Barn med nedsatt funksjonsevne

1. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne kan nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut og på lik linje med andre barn.
2. Ved alle handlinger som berører barn med nedsatt funksjonsevne, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.
3. Partene skal sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som berører dem, og at deres synspunkter tillegges behørig vekt i samsvar med barnas alder og modenhet, på lik linje med andre barn, og at de har krav på hjelp tilpasset deres nedsatte funksjonsevne og alder for å kunne utøve denne rettigheten.

Artikkel 8

Bevisstgjøring

1. Partene forplikter seg til å treffe øyeblikkelige, effektive og hensiktsmessige tiltak
 - a) for økt bevisstgjøring i hele samfunnet, også i familien, om mennesker med nedsatt funksjonsevne, og å fremme respekten for de rettigheter og den verdighet som tilkommer mennesker med nedsatt funksjonsevne,
 - b) for å bekjempe stereotypier, fordommer og skadelig praksis knyttet til mennesker med nedsatt funksjonsevne, også de basert på kjønn og alder, på alle livets områder,

- c) å øke bevisstheten om mennesker med nedsatt funksjonsevnes ferdigheter, kunnskaper, evner og bidrag.
2. Tiltakene for å oppnå dette innbefatter:
- a) å iverksette og opprettholde effektive offentlige bevisstgjøringskampanjer som tar sikte på:
 - i) å skape forståelse for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne,
 - ii) å fremme positive holdninger til og større samfunnsmessig bevissthet om mennesker med nedsatt funksjonsevne,
 - iii) å fremme anerkjennelsen av de ferdigheter, kunnskaper og evner som mennesker med nedsatt funksjonsevne har, og av hva de kan bidra med på arbeidsplassen og i arbeidsmarkedet,
 - b) å fremme respekt for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, på alle nivåer i utdanningssystemet, også hos alle barn fra ung alder,
 - c) å oppmuntre alle medier til å fremstille mennesker med nedsatt funksjonsevne på en måte som er i tråd med denne konvensjons formål,
 - d) å fremme opplæringsprogrammer for bevisstgjøring om mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres rettigheter.

Artikkel 9

Tilgjengelighet

1. For at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder, skal partene treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene. Disse tiltakene, som også skal inkludere å identifisere og fjerne det som hindrer og vanskeliggjør tilgjengeligheten, skal blant annet gjelde for:
- a) bygninger, veier, transport og andre innendørs og utendørs tilbud, herunder skoler, boliger, helsetjenestens lokaler og arbeidsplasser,
 - b) informasjon, kommunikasjon og andre tjenester, herunder elektroniske tjenester og nødtjenester.
2. Partene skal også treffe alle hensiktsmessige tiltak for
- a) å utvikle, fremme og overvåke gjennomføringen av minstestandarder og retningslinjer for tilgjengeligheten til bygg, anlegg og opparbeidede uteområder og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten,
 - b) å sikre at private foretak som tilbyr bygg, anlegg og opparbeidede uteområder og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, tar hensyn til alle aspekter ved tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne,
 - c) å sørge for at involverte parter gis opplæring om tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne,

- d) sørge for at bygninger og andre anlegg og opparbeidede uteområder som er åpne for allmennheten, har skilt i punktskrift og i en form som er lett å lese og enkel å forstå,
- e) sørge for ulike former for assistanse fra mennesker eller dyr, og fra formidlere, herunder guider, opplesere og profesjonelle tegnspråktolker, for å lette tilgjengeligheten til bygninger og andre fasiliteter som er åpne for allmennheten,
- f) fremme andre hensiktsmessige former for assistanse og støtte til mennesker med nedsatt funksjonsevne for å sikre at de får tilgang til informasjon,
- g) å fremme tilgangen for mennesker med nedsatt funksjonsevne til nye informasjons- og kommunikasjonsteknologier og – systemer, herunder Internett,
- h) å fremme utforming, utvikling, produksjon og distribusjon av tilgjengelige informasjons- og kommunikasjonsteknologier og – systemer på et tidlig stadium, slik at disse teknologier og systemer blir tilgjengelig til lavest mulig pris.

Artikkel 10 **Retten til liv**

Partene bekrefter at ethvert mennesker har en iboende rett til livet, og skal treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne faktisk kan nyte denne rettigheten, på lik linje med andre.

Artikkel 11 **Risikosituasjoner og humanitære nødssituasjoner**

Partene skal, i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, herunder internasjonal humanitærrett og internasjonale menneskerettigheter, treffe alle nødvendige tiltak for å sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne beskyttelse og sikkerhet i risikosituasjoner, herunder væpnet konflikt, humanitære nødssituasjoner og naturkatastrofer.

Artikkel 12 **Likhet for loven**

1. Partene bekrefter at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til overalt å anerkjennes som en person i rettslig henseende.
2. Partene skal erkjenne at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne på lik linje med andre, på alle livets områder.
3. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne tilgang til den støtte de kan trenge for å kunne bruke sin rettslige handleevne.
4. Partene skal sikre at alle tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, har bestemmelser om hensiktsmessige og effektive beskyttelsesmekanismer for å hindre misbruk i samsvar med internasjonale menneskerettighetsbestemmelser. Slike mekanismer skal sikre at tiltak som gjelder utøvelsen av rettslig handleevne, respekterer vedkommende persons rettigheter, vilje og preferanser, at det ikke foreligger noen interessekonflikt og utilbørlig påvirkning, at de er forholdsmessige og tilpasset vedkommendes omstendigheter, og at de gjelder for kortest mulig tid og skal gjennomgås

jevnlig av en kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans. Beskyttelsesmekanismene skal stå i forhold til i hvilken grad tiltakene berører vedkommendes rettigheter og interesser.

5. I samsvar med bestemmelsene i denne artikkel skal partene treffe alle tiltak som er hensiktsmessige og effektive for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik rett til å eie eller arve eiendom, til å kontrollere sine egne økonomiske forhold, og til lik tilgang til banklån, pantelån og andre former for kreditt, og skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke vilkårlig blir fratatt sin eiendom.

Artikkel 13

Tilgang til rettssystemet

1. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har effektiv tilgang til rettssystemet på lik linje med andre, blant annet ved tilrettelegging av prosedyrer og tilrettelegging i forhold til alder, slik at de lettere kan fungere effektivt som direkte og indirekte deltakere, herunder som vitner, i alle ledd i saksgangen, også under etterforskning og på andre forberedende stadier.

2. For å bidra til å sikre effektiv tilgang til rettssystemet for mennesker med nedsatt funksjonsevne, skal partene fremme passende opplæring for dem som arbeider innenfor rettspleien, herunder politi og fengselsansatte.

Artikkel 14

Frihet og personlig sikkerhet

1. Partene skal sikre at ethvert menneske med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre

a) har rett til frihet og personlig sikkerhet,

b) ikke berøves friheten på ulovlig eller vilkårlig måte og at enhver frihetsberøvelse skjer på lovlig måte, og at nedsatt funksjonsevne ikke i noe tilfelle skal rettferdiggjøre frihetsberøvelse.

2. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne som berøves sin frihet gjennom en hvilken som helst prosess, har krav på garantier på lik linje med andre i samsvar med internasjonale menneskerettighetsbestemmelser, og skal behandles i samsvar med målene og prinsippene i denne konvensjon, herunder ved gjennomføring av rimelig tilrettelegging.

Artikkel 15

Frihet fra tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

1. Ingen må utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. I særdeleshet må ingen, uten sitt frie samtykke, utsettes for medisinske eller vitenskapelige eksperimenter.

2. Partene skal treffe alle effektive lovgivningsmessige, administrative, rettslige eller andre tiltak for å hindre at mennesker med nedsatt funksjonsevne, på lik linje med andre, utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Artikkel 16

Frihet fra utnyttning, vold og misbruk

1. Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale, opplæringsmessige og andre hensiktsmessige tiltak for å beskytte mennesker med nedsatt funksjonsevne mot alle former for utnyttning, vold og misbruk, både i og utenfor hjemmet, herunder kjønnsbasert utnyttning, vold og misbruk.
2. Partene skal også treffe alle hensiktsmessige tiltak for å forhindre alle former for utnyttning, vold og misbruk, blant annet ved å sørge for hensiktsmessig hjelp og støtte, tilpasset kjønn og alder, til personer med nedsatt funksjonsevne og deres familier og omsorgspersoner, herunder ved å gi informasjon og opplæring om hvordan utnyttning, vold og misbruk kan unngås, oppdages og innrapporteres. Partene skal sikre at vernetjenestene tar hensyn til alder, kjønn og nedsatt funksjonsevne.
3. Partene skal, for å hindre alle former for utnyttning, vold og misbruk, sikre at uavhengige myndigheter fører effektivt tilsyn med alle tilbud og programmer som er utformet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
4. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å fremme fysisk, kognitiv og psykologisk restituering, rehabilitering og sosial reintegrering for mennesker med nedsatt funksjonsevne som er ofre for enhver form for utnyttning, vold eller misbruk, blant annet ved å tilby vernetjenester. Restitueringen og reintegreringen skal finne sted i omgivelser som fremmer den enkeltes helse, velferd, selvrespekt, verdighet og selvstendighet, og som tar hensyn til kjønns- og aldersspesifikke behov.
5. Partene skal vedta effektiv lovgivning og politikk, herunder lovgivning og politikk som fokuserer på kvinner og barn, for å sikre at tilfeller av utnyttning av og vold og misbruk mot mennesker med nedsatt funksjonsevne oppdages, etterforskes og, når det er hensiktsmessig, straffefølges.

Artikkel 17

Vern om personlig integritet

Ethvert menneske med nedsatt funksjonsevne har rett til respekt for sin fysiske og psykiske integritet, på lik linje med andre.

Artikkel 18

Statsborgerskap og bevegelsesfrihet

1. Partene skal anerkjenne at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å bevege seg fritt, til fritt å velge bosted og til et statsborgerskap, på lik linje med andre, blant annet ved å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne
 - a) har rett til å erverve og endre statsborgerskap, og ikke vilkårlig eller på grunn av nedsatt funksjonsevne fratras sitt statsborgerskap,
 - b) ikke på grunn av nedsatt funksjonsevne fratras sin mulighet til å anskaffe, være i besittelse av og benytte dokumentasjon på statsborgerskap eller annen identifikasjon, eller til å benytte relevante prosesser, slik som innvandringsprosedyrer, som kan være nødvendige for å gjøre det lettere å utøve retten til å bevege seg fritt,
 - c) har rett til å forlate et hvilket som helst land, også sitt eget,
 - d) ikke vilkårlig eller på grunn av nedsatt funksjonsevne berøves retten til å reise inn i sitt eget land.

2. Barn med nedsatt funksjonsevne skal registreres umiddelbart etter fødselen, og skal fra fødselen ha rett til et navn, rett til å erverve et statsborgerskap og, så langt det er mulig, rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem.

Artikkel 19

Retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet

Konvensjonspartene erkjenner at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne har samme rett som andre til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter, og skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for at mennesker med nedsatt funksjonsevne lettere skal kunne bruke denne rettighet fullt ut, og bli fullt inkludert og delta i samfunnet, blant annet ved å sikre:

- a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform,
- b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, samt annen samfunnservice, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å forhindre isolasjon eller segregering fra samfunnet,
- c) at samfunnets tjenester og tilbud for befolkningen generelt er tilgjengelig på lik linje for mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tar hensyn til deres behov.

Artikkel 20

Personlig mobilitet

Partene skal treffe effektive tiltak for å sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne en personlig mobilitet som gir størst mulig uavhengighet, herunder ved

- a) å lette den personlige mobiliteten for mennesker med nedsatt funksjonsevne på den måte og på det tidspunkt de velger, til en overkommelig pris,
- b) å lette tilgangen for mennesker med nedsatt funksjonsevne til gode mobilitetshjelpemidler, utstyr, tekniske hjelpemidler og ulik assistanse fra mennesker eller dyr, herunder ved å gjøre dette tilgjengelig til en overkommelig pris,
- c) å sørge for opplæring i mobilitetsteknikker for mennesker med nedsatt funksjonsevne og for spesialister som arbeider med mennesker med nedsatt funksjonsevne,
- d) å oppmuntre foretak som produserer mobilitetshjelpemidler, utstyr og tekniske hjelpemidler til å ta hensyn til alle aspekter ved mobiliteten til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 21

Ytringsfrihet og meningsfrihet, og tilgang til informasjon

Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan bruke retten til ytringsfrihet og meningsfrihet, herunder frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og tanker av alle slag, på lik linje med andre, og ved alle former for kommunikasjon etter eget valg, som definert i artikkel 2 i denne konvensjon, inkludert ved

- a) å sørge for at informasjon som er beregnet på allmennheten, gis til mennesker med nedsatt funksjonsevne i tilgjengelige formater og ved hjelp av teknologi tilpasset ulike former for nedsatt funksjonsevne, i rett tid og uten ekstra kostnader,
- b) å godta og legge til rette for at mennesker med nedsatt funksjonsevne i samhandling med det offentlige kan bruke tegnspråk, punktskrift, alternativ og supplerende kommunikasjon, og alle andre tilgjengelige kommunikasjonsformer, -midler og -formater etter eget valg,
- c) innstendig oppfordre private virksomheter som yter tjenester til allmennheten, herunder via Internett, om å gi informasjon og yte tjenester i formater som er tilgjengelige og brukbare for mennesker med nedsatt funksjonsevne,
- d) å oppmuntre mediene, herunder leverandører av informasjon via Internett, til å gjøre sine tjenester tilgjengelige for mennesker med nedsatt funksjonsevne,
- e) å anerkjenne og fremme bruken av tegnspråk.

Artikkel 22

Respekt for privatlivet

1. Ingen person med nedsatt funksjonsevne skal, uansett bosted eller boform, utsettes for vilkårlige eller ulovlige inngrep i privat- eller familieliv, hjem eller korrespondanse eller andre former for kommunikasjon, eller ulovlige inngrep på ære eller omdømme. Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til lovens beskyttelse mot slike inngrep eller angrep.
2. Partene skal beskytte sensitive personopplysninger og opplysninger om helse og rehabilitering for mennesker med nedsatt funksjonsevne, på lik linje med andre.

Artikkel 23

Respekt for hjemmet og familien

1. Partene skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for å avskaffe diskriminering av mennesker med nedsatt funksjonsevne i alle saker som gjelder ekteskap, familie, foreldrerollen og personlige relasjoner, slik at de behandles på lik linje med andre, med sikte på å sikre
 - a) at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne som er i gifteferdig alder har rett til å inngå ekteskap og stifte familie på basis av de fremtidige ektefellers frie og uforbeholdne samtykke,
 - b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til fritt og ansvarlig å treffe beslutning om antall barn og avstand mellom barnefødsler, og til tilgang til alderstilpasset opplysning og opplæring om reproduksjon og familieplanlegging, samt at de midler som er nødvendige for at de kan utøve disse rettighetene, skaffes til veie,
 - c) at mennesker med nedsatt funksjonsevne, herunder barn, beholder sin fruktbarhet på lik linje med andre.
2. Partene skal sikre de rettigheter og det ansvar som tilkommer mennesker med nedsatt funksjonsevne i forbindelse med vergemål, formynderskap, omsorg, adopsjon av barn eller liknende institutter når disse finnes i intern lovgivning; hensynet til barna skal i alle tilfeller komme i første rekke. Partene skal gi mennesker med nedsatt funksjonsevne hensiktsmessig hjelp til å utøve ansvaret for oppfostring av barn.

3. Partene skal sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har lik rett som andre til familieliv. Med sikte på å virkeliggjøre denne retten, og for å forhindre at barn med nedsatt funksjonsevne skjules, blir forlatt, forsømmes eller isoleres, skal partene forplikte seg til å sørge for at barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier på et tidlig tidspunkt mottar omfattende informasjon, tjenester og støtte.
4. Partene skal sikre at et barn ikke blir skilt fra sine foreldre mot deres vilje, unntatt når kompetent myndighet, som er underlagt rettslig overprøving, beslutter i samsvar med gjeldende lover og saksbehandlingsregler at en slik atskillelse er nødvendig av hensyn til barnets beste. Et barn skal ikke i noe tilfelle bli skilt fra foreldre fordi enten barnet eller en eller begge foreldre har nedsatt funksjonsevne.
5. Partene skal, dersom den nærmeste familie ikke er i stand til å ha omsorgen for et barn med nedsatt funksjonsevne, gjøre sitt ytterste for å sørge for omsorgsplassering i familien forøvrig, og om det ikke lykkes, i et familiemiljø i lokalsamfunnet.

Artikkel 24

Utdanning

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning. Med sikte på å virkeliggjøre denne rettigheten uten diskriminering, og på basis av like muligheter, skal partene sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer, samt livslang læring, som tar sikte på:
 - a) at menneskets muligheter og forståelsen av dets verdighet og egenverdi utvikles fullt ut, og at respekten for menneskerettighetene, de grunnleggende friheter og det menneskelige mangfold styrkes,
 - b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får utvikle sin personlighet, sine anlegg og sin kreativitet, så vel som sine psykiske og fysiske evner, fullt ut,
 - c) at mennesker med nedsatt funksjonsevne blir i stand til å delta effektivt i et fritt samfunn.
2. For å virkeliggjøre denne rettighet skal partene sikre
 - a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke stenges ute fra det allmenne utdanningssystemet på grunn av nedsatt funksjonsevne, og at barn med nedsatt funksjonsevne ikke stenges ute fra tvungen og gratis grunnskoleundervisning eller fra videregående opplæring på grunn av sin nedsatte funksjonsevne,
 - b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til inkluderende, god og gratis grunnutdanning og videregående opplæring i sitt lokalsamfunn, på lik linje med andre,
 - c) rimelig tilrettelegging ut fra den enkeltes behov,
 - d) at mennesker med nedsatt funksjonsevne får nødvendig støtte, innenfor rammen av det allmenne utdanningssystemet, slik at det legges til rette for effektiv utdanning,
 - e) effektive støttetiltak tilpasset den enkeltes behov, i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling, i tråd med målet om full inkludering.
3. Partene skal gjøre det mulig for mennesker med nedsatt funksjonsevne å lære praktiske og sosiale ferdigheter slik at de lettere kan delta fullt ut i undervisningen på lik linje med andre, og som medlemmer av samfunnet. For dette formål skal partene treffe hensiktsmessige tiltak, herunder:

- a) å legge til rette for innlæring av punktskrift, alternativ skrift, alternativ og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, orienterings- og mobilitetsferdigheter, samt legge til rette for likemannsarbeid og mentorvirksomhet,
 - b) å legge til rette for innlæring av tegnspråk og fremme av døvesamfunnets språklige identitet,
 - c) å sikre at undervisningen av synshemmede, hørselshemmede og personer med kombinerte sansetap, og især barn, finner sted på de språk og i de kommunikasjonsformer og med de kommunikasjonsmidler som er best tilpasset den enkelte, og i et miljø som gir størst mulig faglig og sosial utvikling.
4. Med sikte på å bidra til å virkeliggjøre denne rettighet skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for å ansette lærere som kan tegnspråk og/eller punktskrift, herunder lærere med nedsatt funksjonsevne, og å lære opp fagfolk og personale som arbeider på alle nivåer i utdanningssystemet. Opplæringen skal omfatte bevisstgjøring om funksjonshemming og bruk av hensiktsmessige alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater, samt undervisningsmetoder og undervisningsmaterieell som er til hjelp for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
5. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til høyere utdanning, yrkesrettet opplæring, voksenopplæring og livslang læring uten diskriminering og på lik linje med andre. For dette formål skal partene sikre rimelig tilrettelegging for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 25

Helse

Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til den høyest oppnåelige helsestandard uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får tilgang til helsetjenester som tar hensyn til de to kjønns egenart, herunder helserelatert rehabilitering. Partene skal særlig:

- a) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne tilbys helsetjenester og – programmer, kostnadsfritt eller til en overkommelig pris, som dekker det samme spekteret og holder den samme kvalitet og standard som hva som tilbys andre, også med hensyn til seksuell og reproduktiv helse og folkehelseiltak rettet mot befolkningen,
- b) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne får de helsetjenester som de trenger spesielt på grunn av sin nedsatte funksjonsevne, herunder tidlig diagnose og riktig behandling, samt tjenester for å begrense og forhindre ytterligere funksjonsnedsettelse, også blant barn og eldre,
- c) sørge for at mennesker med nedsatt funksjonsevne tilbys slike helsetjenester så nær hjemstedet som mulig, også i distriktene,
- d) kreve at medisinsk personell gir mennesker med nedsatt funksjonsevne like god behandling som den som gis til andre, herunder at behandlingen skal skje på grunnlag av fritt og informert samtykke, blant annet ved bevisstgjøring om menneskerettighetene, verdigheten, selvbestemmelsesretten og behovene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, gjennom opplæring og iverksettelse av etiske standarder for offentlige og private helsetjenester,
- e) forby diskriminering av mennesker med nedsatt funksjonsevne med hensyn til tilbud om helseforsikring, og livsforsikring når slik forsikring er tillatt etter nasjonal lovgivning, som skal tilbys på en rettferdig og rimelig måte,
- f) hindre diskriminerende nektelse av helse- og omsorgstjenester, eller mat og drikke, på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 26

Habilitering og rehabilitering

1. Partene skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak, herunder gjennom likemannsarbeid, slik at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan oppnå og beholde størst mulig selvstendighet, utnytte sitt fysiske, mentale, sosiale og yrkesmessige potensial fullt ut, og oppnå full inkludering og deltakelse på alle livets områder. For det formål skal partene opprette, styrke og videreutvikle tverrfaglige habiliterings- og rehabiliteringstjenester og – programmer, særlig på områdene helse, sysselsetting, utdanning og sosiale tjenester, på en slik måte at disse tjenester og programmer
 - a) begynner på et så tidlig stadium som mulig, og er basert på en tverrfaglig vurdering av den enkeltes behov og ressurser,
 - b) støtter deltakelse og inkludering i lokalsamfunnet og på alle samfunnsområder, er frivillige, og tilbys mennesker med nedsatt funksjonsevne så nær lokalmiljøet som mulig, også i distriktene.
2. Partene skal fremme utviklingen av grunn- og etterutdanningen av fagfolk og personell som arbeider i habiliterings- og rehabiliteringstjenestene.
3. Partene skal fremme tilgangen til, kunnskapen om og bruken av tekniske hjelpemidler og teknologi utviklet for habilitering og rehabilitering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 27

Arbeid og sysselsetting

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre; dette omfatter muligheten til å tjene sitt levebrød ved fritt valgt eller godtatt arbeid i et arbeidsmarked og arbeidsmiljø som er åpent, inkluderende og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Partene skal trygge og fremme virkeliggjøringen av retten til arbeid, også for dem som får nedsatt funksjonsevne mens de er i arbeid, ved å treffe hensiktsmessige tiltak, også i lovs form, blant annet for
 - a) å forby diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne i alle forhold som angår enhver type arbeidsforhold, herunder rekrutteringsvilkår, ansettelsesvilkår, arbeidsvilkår, opprettholdelse av arbeidsforhold, yrkesmessig utvikling og trygge og sunne arbeidsforhold.
 - b) å verne om den rett som mennesker med nedsatt funksjonsevne har, på lik linje med andre, til rettferdige og gode arbeidsforhold, herunder like muligheter og lik lønn for arbeid av lik verdi, og trygge og sunne arbeidsforhold, herunder vern mot trakassering og oppreisning for urett,
 - c) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan utøve sine arbeidstaker- og fagforeningsrettigheter på lik linje med andre,
 - d) å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne mulighet til effektiv tilgang til allmen teknisk og yrkesmessig veiledning, arbeidsformidling, yrkesopplæring og etter- og videreutdanning,
 - e) å fremme mulighetene for sysselsetting og karriereutvikling for mennesker med nedsatt funksjonsevne i arbeidsmarkedet, så vel som hjelp til å finne, skaffe seg, holde på og komme tilbake til et arbeid,

- f) å fremme mulighetene for å drive egen næring, være entreprenør, danne kooperativer og starte egen virksomhet,
 - g) å ansette mennesker med nedsatt funksjonsevne i offentlig sektor,
 - h) å fremme ansettelse av mennesker med nedsatt funksjonsevne i privat sektor gjennom hensiktsmessige strategier og tiltak, som kan omfatte positiv særbehandling, stimuleringstiltak og andre tiltak,
 - i) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får rimelig tilrettelegging på arbeidsplassen,
 - j) å arbeide for at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få arbeidserfaring på det åpne arbeidsmarkedet,
 - k) å fremme yrkesrettet og faglig rehabilitering, bevaring av arbeidsforhold og reintegrering i arbeidslivet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
2. Partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke holdes i slaveri eller trelldom, og vernes mot tvangsarbeid eller annet påtvunget arbeid, på lik linje med andre.

Artikkel 28

Tilfredsstillende levestandard og sosial beskyttelse

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til en tilfredsstillende levestandard for seg selv og sin familie, herunder tilfredsstillende mat, klær og bolig, samt til stadig bedring av sine leveforhold, og skal treffe hensiktsmessige tiltak for å trygge og fremme virkeliggjøringen av denne rettighet, uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.
2. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til sosial beskyttelse, og til å nyte en slik rettighet uten diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, og skal treffe hensiktsmessige tiltak for å trygge og fremme virkeliggjøringen av denne rettighet, blant annet med tiltak med sikte på:
 - a) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne får lik tilgang til rent vann, og å sørge for tilgang til hensiktsmessige og prismessig overkommelige tjenester, utstyr og annen assistanse for å ivareta behov som er oppstått som en følge av nedsatt funksjonsevne,
 - b) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne, og særlig kvinner og jenter med nedsatt funksjonsevne og eldre med nedsatt funksjonsevne, kan delta i programmer for sosial beskyttelse og fattigdomsbekjempelse,
 - c) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres familier som lever i fattigdom, får statlig hjelp til utgifter knyttet til nedsatt funksjonsevne, herunder tilfredsstillende opplæring, rådgivning, økonomisk bistand og avlastning,
 - d) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan delta i offentlige boligprogrammer
 - e) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik tilgang til pensjonsytelser og – programmer.

Artikkel 29

Deltakelse i det politiske og offentlige liv

Partene skal garantere mennesker med nedsatt funksjonsevne politiske rettigheter og mulighet til å nyte disse på lik linje med andre, og skal forplikte seg til:

a) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan delta fullt ut og på en effektiv måte i det politiske og offentlige liv på lik linje med andre, enten direkte eller gjennom fritt valgte representanter, herunder ved at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett og mulighet til å avgi stemme og bli valgt, blant annet ved:

i) å sikre at framgangsmåter, lokaler, utstyr og materiell som benyttes i forbindelse med valg, er hensiktsmessige, tilgjengelige og lette å forstå og bruke,

ii) å verne om den rett mennesker med nedsatt funksjonsevne har til hemmelig stemmegivning uten trusler ved valg og folkeavstemning, og til å stille til valg, og på en effektiv måte ivareta offentlige verv og utføre alle offentlige oppgaver på alle nivåer i forvaltningen, og legge til rette for bruk av ny teknologi og tekniske hjelpemidler når det er hensiktsmessig,

iii) å garantere at mennesker med nedsatt funksjonsevne fritt får gi uttrykk for sin vilje som velgere, og for dette formål, når det er nødvendig og de ber om det, tillate at en person de selv velger, hjelper dem med å stemme,

b) å arbeide aktivt for å fremme et miljø der mennesker med nedsatt funksjonsevne fullt ut og på en effektiv måte kan delta i ivaretagelsen av offentlige anliggender, uten diskriminering og på lik linje med andre, og oppmuntre til at de deltar i offentlige anliggender, herunder:

i) deltar i frivillige organisasjoner og sammenslutninger som er opptatt av landets offentlige og politiske liv, og i politiske partiers virksomhet og administrasjon,

ii) oppretter og slutter seg til organisasjoner for mennesker med nedsatt funksjonsevne som skal representere mennesker med nedsatt funksjonsevne på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Artikkel 30

Deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett

1. Partene erkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å delta i det kulturelle liv på lik linje med andre, og skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne

a) har tilgang til kulturtilbud i tilgjengelige formater,

b) har tilgang til fjernsynsprogrammer, filmer, teateroppsetninger og andre kulturaktiviteter, i tilgjengelige formater,

c) har tilgang til steder som tilbyr kulturell framføring eller kulturelle tjenester, slik som teatre, museer, kinoer, biblioteker og reiselivstjenester, og så langt det er mulig har tilgang til minnesmerker og steder av nasjonal kulturell betydning.

2. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å gi mennesker med nedsatt funksjonsevne mulighet til å utvikle og utnytte sine kreative, kunstneriske og intellektuelle evner, ikke bare av hensyn til seg selv, men også til berikelse for samfunnet.

3. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak i samsvar med internasjonal rett for å sikre at lovverk som beskytter immaterielle rettigheter, ikke utgjør en urimelig eller diskriminerende barriere for at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan få tilgang til kulturtilbud.

4. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal på lik linje med andre ha rett til anerkjennelse av og støtte til sin spesielle kulturelle og språklige identitet, herunder tegnspråk og døvekultur.

5. For å gjøre det mulig for mennesker med nedsatt funksjonsevne å delta på lik linje med andre i fritids-, fornøynelses- og idrettsaktiviteter, skal partene treffe hensiktsmessige tiltak for

- a) å oppmuntre til og fremme deltakelse for mennesker med nedsatt funksjonsevne i vanlige idrettsaktiviteter på alle nivåer, så langt det overhodet er mulig,
- b) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har mulighet for å arrangere, utvikle og delta i idretts- og fritidsaktiviteter spesielt beregnet på dem, og for dette formål oppmuntre til at de tilbys hensiktsmessig instruksjon, trening og ressurser, på lik linje med andre,
- c) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til arenaer for idrettsaktiviteter, fritidsaktiviteter og reiseliv,
- d) å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har samme mulighet som andre barn til å delta i lek, fornøynelser, fritidsaktiviteter og idrettsaktiviteter, også de aktiviteter som finner sted i skolen,
- e) å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til tjenester fra dem som har ansvar for å organisere fritids-, reiselivs-, fornøynelses- og idrettsaktiviteter.

Artikkel 31

Statistikk og innhenting av data

1. Partene forplikter seg til å innhente hensiktsmessig informasjon, herunder statistikk og forskningsdata, som setter dem i stand til å utforme og gjennomføre politikk som gjennomfører denne konvensjon. Prosessen med å innhente og oppdatere denne informasjonen skal:

- a) oppfylle lovfestede krav til beskyttelse, herunder lovgivningen om datavern, for å sikre fortrolig behandling og respekt for privatlivet til mennesker med nedsatt funksjonsevne,
- b) oppfylle internasjonalt godtatte normer for beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter og etiske prinsipper i innhenting og bruk av statistikk.

2. Informasjon innhentet i samsvar med denne artikkel skal brytes ned etter behov og benyttes til å bidra til å vurdere partenes gjennomføring av sine forpliktelser etter denne konvensjon, samt å identifisere og fjerne de barrierer som mennesker med nedsatt funksjonsevne støter på i utøvelsen av sine rettigheter.

3. Partene skal ha ansvar for å formidle denne statistikken og sørge for at de er tilgjengelige for mennesker med nedsatt funksjonsevne og andre.

Artikkel 32

Internasjonalt samarbeid

1. Partene erkjenner betydningen av internasjonalt samarbeid, og at det er viktig å oppmuntre til slikt samarbeid for å støtte de nasjonale bestrebelsene på å virkeliggjøre denne konvensjons formål og hensikt, og vil i denne forbindelse treffe hensiktsmessige og effektive tiltak seg imellom, og eventuelt i samarbeid med relevante internasjonale og regionale organisasjoner og sivilsamfunnet, særlig organisasjoner for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Slike tiltak kan blant annet gå ut på:

- a) å sikre at det internasjonale samarbeidet, herunder programmene for utviklingshjelp, er inkluderende overfor og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne,
 - b) å legge til rette for og støtte kapasitetsoppbygging, blant annet ved å utveksle og dele informasjon, erfaringer, opplæringsprogrammer og anbefalt praksis,
 - c) å legge til rette for forskningssamarbeid og tilgang til vitenskapelig og teknisk kunnskap,
 - d) å sørge for teknisk og økonomisk bistand etter behov, blant annet ved å legge til rette for tilgang til og deling av tilgjengelig teknologi og hjelpemiddelteknologi, og ved teknologioverføring,
2. Bestemmelsene i denne artikkel berører ikke den enkelte stats forpliktelser etter denne konvensjon.

Artikkel 33

Nasjonal gjennomføring og overvåkning

1. Partene skal, i samsvar med sitt forvaltningssystem, utpeke ett eller flere kontaktpunkter i forvaltningen for saker som gjelder gjennomføringen av denne konvensjon, og skal nøye overveie å opprette eller utpeke en koordineringsinstans i forvaltningen som kan gjøre det lettere å treffe tiltak knyttet til gjennomføringen, i ulike sektorer og på ulike nivåer.
2. Partene skal, i samsvar med sin rettsordning og sitt forvaltningssystem, opprettholde, styrke, utpeke eller opprette et nasjonalt rammeverk, som omfatter en eller flere uavhengige instanser, alt etter hva som er hensiktsmessig, for å fremme, verne om og overvåke gjennomføringen av denne konvensjon. Partene skal, når de utpeker eller oppretter en slik mekanisme, ta hensyn til de prinsipper som ligger til grunn for status og oppgaver tillagt nasjonale institusjoner som arbeider med beskyttelse og fremme av menneskerettighetene.
3. Sivilsamfunnet, og særlig mennesker med nedsatt funksjonsevne og de organisasjoner som representerer dem, skal trekkes inn i overvåkningsprosessen og delta fullt ut i den.

Artikkel 34

Komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

1. Det skal opprettes en komité for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (heretter kalt "komiteen"), som skal utføre de oppgaver som er fastsatt nedenfor.
2. Komiteen skal på det tidspunkt konvensjonen trer i kraft, bestå av tolv eksperter. Etter ytterligere seksti ratifiseringer eller tiltredelser til konvensjonen skal komiteens medlemstall økes med seks medlemmer, til et maksimalt antall av atten medlemmer.
3. Komiteens medlemmer skal utføre sine oppgaver i personlig egenskap, og skal ha høy moralsk anseelse og ha anerkjent kompetanse og erfaring på det område som hører under denne konvensjon. Partene oppfordres til å ta behørig hensyn til bestemmelsen i artikkel 4 nr. 3 i denne konvensjon når de foreslår sine kandidater.
4. Partene skal velge komiteens medlemmer, og det skal tas hensyn til en rettferdig geografisk fordeling, til at de ulike sivilisasjonsformer og viktigste rettssystemer blir representert, til at begge kjønn blir representert på en balansert måte, og til deltakelse av eksperter med nedsatt funksjonsevne.

5. Komiteens medlemmer skal velges ved hemmelig avstemning, fra en liste over personer som partene har foreslått blant sine statsborgere på statspartsmøter. På slike møter, som er beslutningsdyktige når to tredjedeler av partene er representert, skal de kandidater anses valgt som oppnår det høyeste stemmetall og et absolutt flertall av stemmene fra de representanter for partene som er til stede og avgir stemme.
6. Det første valget skal holdes senest seks måneder etter at denne konvensjon er trådt i kraft. Minst fire måneder før et valg finner sted, skal De forente nasjoners generalsekretær henvende seg skriftlig til partene og oppfordre dem til å sette frem sine forslag til kandidater innen to måneder. Generalsekretæren skal deretter sette opp en liste i alfabetisk rekkefølge over alle personer som er foreslått på denne måten, med angivelse av hvilke parter som har foreslått dem, og skal oversende den til konvensjonspartene.
7. Komiteens medlemmer skal velges for en periode på fire år. De kan gjenvelges en gang. For seks av medlemmene som blir valgt ved det første valget, skal imidlertid funksjonstiden utløpe etter to år; umiddelbart etter det første valget skal navnene på disse seks medlemmene bestemmes ved loddtrekning foretatt av lederen for det møte som er omhandlet i nr. 5 i denne artikkel.
8. Valget av de seks nye medlemmene av komiteen skal gjennomføres i tilknytning til de regulære valgene, i samsvar med de relevante bestemmelser i denne artikkel.
9. Dersom et komitémedlem dør eller trer tilbake eller erklærer at han eller hun av enhver annen grunn ikke lenger kan utføre sine oppgaver, skal parten som foreslo medlemmet, oppnevne en annen ekspert som har de kvalifikasjoner og oppfyller de krav som er angitt i de relevante bestemmelser i denne artikkel, til å tjenestegjøre i komiteen for den resterende del av perioden.
10. Komiteen skal fastsette sin egen forretningsorden.
11. De forente nasjoners generalsekretær skal sørge for det personale og de hjelpemidler som må til for at komiteen effektivt skal kunne utføre sine oppgaver etter denne konvensjon, og skal sammenkalle til komiteens første møte.
12. Med Generalforsamlingens godkjenning skal medlemmene av komiteen opprettet i henhold til denne konvensjon, motta godtgjørelse fra De forente nasjoners midler, på de vilkår og betingelser som Generalforsamlingen bestemmer, idet det tas hensyn til betydningen av de oppgaver som er tillagt komiteen.
13. Komiteens medlemmer skal ha krav på de lettelsener og privilegier, og den immunitet, som tilkommer eksperter på oppdrag for De forente nasjoner, i henhold til de relevante bestemmelser i konvensjonen om De forente nasjoners privilegier og immunitet.

Artikkel 35 **Rapporter fra partene**

1. Hver part skal, via De forente nasjoners generalsekretær, avgi en fullstendig rapport til komiteen om de tiltak de har truffet for å oppfylle sine forpliktelser etter denne konvensjon, og om den framgang som har funnet sted i den forbindelse, innen to år etter at denne konvensjon er trådt i kraft for vedkommende part.
2. Partene skal deretter legge fram rapport minst hvert fjerde år, og for øvrig når komiteen ber om det.
3. Komiteen skal vedta eventuelle retningslinjer for hva rapportene skal inneholde.

4. En part som har avgitt en første, fullstendig rapport for komiteen, trenger i sine senere rapporter ikke gjenta informasjon som er gitt tidligere. Partene oppfordres til å utarbeide sine rapporter til komiteen gjennom en prosess som er åpen og gir mulighet for innsyn, og til å ta behørig hensyn til bestemmelsen i artikkel 4 nr. 3 i denne konvensjon.
5. Rapportene kan nevne forhold og vanskeligheter som innvirker på oppfyllelsen av forpliktelsene etter denne konvensjon.

Artikkel 36

Behandling av rapportene

1. Komiteen skal gå gjennom hver rapport og legge fram de forslag og generelle anbefalinger om rapporten som den anser som hensiktsmessig, og skal oversende dem til den berørte part. Denne part kan så velge å oversende komiteen mer informasjon. Komiteen kan be partene gi ytterligere opplysninger av relevans for gjennomføringen av denne konvensjon.
2. Dersom en part er vesentlig forsinket med en rapport, kan komiteen underrette vedkommende part om at dens gjennomføring av denne konvensjon vil måtte gjennomgå på grunnlag av pålitelig informasjon som komiteen har til rådighet, dersom rapporten ikke blir lagt fram innen tre måneder etter underretningen. Komiteen skal oppfordre vedkommende part til å delta i en slik gjennomgang. Dersom den svarer ved å legge fram rapporten, vil bestemmelsene i nr. 1 i denne artikkel gjelde.
3. De forente nasjoners generalsekretær skal stille rapportene til rådighet for samtlige parter.
4. Partene skal gjøre sine rapporter allment tilgjengelige i sine egne land, og legge til rette for innsyn i de forslag og generelle anbefalinger som er gitt i tilknytning til rapportene.
5. Komiteen skal, dersom den mener det er hensiktsmessig, oversende De forente nasjoners særorganisasjoner, fond og programmer, og andre kompetente organer, rapporter fra partene som inneholder en anmodning eller indikasjon om behov for teknisk råd eller bistand, sammen med komiteens eventuelle merknader og anbefalinger i tilknytning til en slik anmodning eller indikasjon.

Artikkel 37

Samarbeid mellom partene og komiteen

1. Hver part skal samarbeide med komiteen og bistå komiteens medlemmer med å oppfylle deres mandat.
2. Komiteen skal i sitt forhold til partene legge behørig vekt på hvordan nasjonal evne til å gjennomføre denne konvensjon kan styrkes, herunder gjennom internasjonalt samarbeid.

Artikkel 38

Komiteens forhold til andre organer

For å fremme en effektiv gjennomføring av denne konvensjon, og for å oppmuntre til internasjonalt samarbeid på det område som omfattes av denne konvensjon,

- a) skal særorganisasjonene og andre FN-organer ha rett til å være representert når gjennomføringen av de bestemmelser i denne konvensjon som faller inn under deres mandat, blir gjennomgått. Komiteen kan oppfordre

særorganisasjonene og andre kompetente organer som den finner hensiktsmessig, til å gi sakkyndige råd om gjennomføringen av konvensjonen på områder som faller inn under deres respektive mandater. Komiteen kan oppfordre særorganisasjonene og andre FN-organer til å legge fram rapporter om gjennomføringen av konvensjonen på områder som faller inn under deres mandat,

b) skal Komiteen, når den utøver sitt mandat, rådføre seg etter behov med andre relevante organer opprettet med hjemmel i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, med sikte på å sikre ensartet praksis med hensyn til de respektive retningslinjer for rapportering, forslag og generelle anbefalinger, og for å unngå dobbeltarbeid og overlapping.

Artikkel 39

Rapport fra komiteen

Komiteen skal hvert annet år gi Generalforsamlingen og Det økonomiske og sosiale råd en rapport om sin virksomhet, og den kan legge fram forslag og generelle anbefalinger på grunnlag av gjennomgangen av rapportene og opplysninger mottatt fra partene. Slike forslag og generelle anbefalinger skal inntas i komiteens rapport, sammen med eventuelle kommentarer fra partene.

Artikkel 40

Statspartsmøte

1. Partene skal jevnlig komme sammen til statspartsmøte for å behandle enhver sak knyttet til gjennomføringen av denne konvensjon.
2. Senest seks måneder etter at denne konvensjon er trådt i kraft, skal De forente nasjoners generalsekretær sammenkalle til statspartsmøte. De forente nasjoners generalsekretær skal sammenkalle til de påfølgende møter hvert annet år eller når statspartsmøtet bestemmer det.

Artikkel 41

Depositar

De forente nasjoners generalsekretær skal være depositar for denne konvensjon.

Artikkel 42

Undertegning

Denne konvensjon skal være åpen for undertegning av alle stater og av organisasjoner for regional integrasjon ved De forente nasjoners sete i New York fra 30. mars 2007.

Artikkel 43

Samtykke til å være bundet

Denne konvensjon skal ratifiseres av signatarstatene og formelt bekreftes av organisasjoner for regional integrasjon som er signatarer. Den skal være åpen for tiltredelse av enhver stat eller organisasjon for regional integrasjon som ikke har undertegnet konvensjonen.

Artikkel 44

Organisasjoner for regional integrasjon

1. Med "organisasjon for regional integrasjon" menes en organisasjon sammensatt av suverene stater i en gitt region, som av sine medlemsstater har fått overført kompetanse i saker som hører under denne konvensjon. Slike organisasjoner skal i sin formelle bekreftelse eller sitt tiltredelsesdokument avgi erklæring om hvor langt deres kompetanse går i saker som hører under denne konvensjon. De skal så underrette depositaren om enhver materiell endring i sin grad av kompetanse.
2. Henvisninger til "partene" i denne konvensjon omfatter også slike organisasjoner, innenfor rammen av deres kompetanse.
3. For de formål som er angitt i artikkel 45 nr. 1 og artikkel 47 nr. 2 og 3, skal et dokument deponert av en organisasjon for regional integrasjon ikke regnes med.
4. Organisasjoner for regional integrasjon kan i saker som hører under deres kompetanse, utøve sin rett til å stemme på statspartsmøtet, med et antall stemmer som tilsvarer antallet medlemsstater som er part i denne konvensjon. En slik organisasjon skal ikke utøve sin stemmerett dersom noen av dens medlemsstater utøver sin rett, og omvendt.

Artikkel 45

Ikrafttredelse

1. Denne konvensjon skal tre i kraft den trettiende dagen etter at det tjuende ratifikasjons- eller tiltredelsesdokumentet er deponert.
2. For hver stat eller organisasjon for regional integrasjon som ratifiserer, formelt bekrefter eller tiltrer konvensjonen etter at det tjuende ratifikasjons- eller tiltredelsesdokumentet er deponert, skal konvensjonen tre i kraft den trettiende dagen etter at dens eget ratifikasjons-, bekreftelses- eller tiltredelsesdokument er deponert.

Artikkel 46

Forbehold

1. Det kan ikke tas forbehold som er uforenlige med denne konvensjons formål og hensikt.
2. Forbehold kan når som helst trekkes tilbake.

Artikkel 47

Endringer

1. Enhver part kan foreslå en endring av denne konvensjon og sende forslaget til De forente nasjoners generalsekretær. Generalsekretæren skal meddele alle endringsforslag til partene, med anmodning om å få meddelt om de ønsker en partskonferanse for å drøfte og stemme over forslagene. Hvis minst en tredjedel av partene innen fire måneder fra datoen for meddelelsen ønsker en slik konferanse, skal generalsekretæren sammenkalle til en slik konferanse i De forente nasjoners regi. Enhver endring som er vedtatt med to tredjedels flertall av de parter som er til stede og avgir stemme, skal av generalsekretæren oversendes til De forente nasjoners hovedforsamling til godkjenning, og deretter til samtlige parter til godtakelse.

2. En endring som er vedtatt og godkjent i samsvar med nr. 1 i denne artikkel, skal tre i kraft den trettiende dagen etter at det er deponert et antall godtakelsesdokumenter som tilsvarer to tredjedeler av antallet parter på tidspunktet da endringen ble vedtatt. Deretter skal endringen tre i kraft for enhver part den trettiende dagen etter at den har deponert sitt eget godtakelsesdokument. En endring skal være bindende bare for de parter som har godtatt den.

3. Hvis det besluttes av partskonferansen ved konsensus, skal en endring som er vedtatt og godkjent i samsvar med nr. 1 i denne artikkel, og som utelukkende gjelder artikkel 34, 38, 39 og 40, tre i kraft for samtlige parter den trettiende dagen etter at det er deponert et antall godtakelsesdokumenter som tilsvarer to tredjedeler av antallet parter på tidspunktet da endringen ble vedtatt.

Artikkel 48 **Oppsigelse**

En part kan si opp denne konvensjon ved skriftlig underretning til De forente nasjoners generalsekretær. Oppsigelsen skal få virkning ett år etter den dag generalsekretæren mottar underretningen.

Artikkel 49 **Tilgjengelig format**

Teksten til denne konvensjon skal foreligge i tilgjengelige formater.

Artikkel 50 **Gyldige tekster**

Den arabiske, kinesiske, engelske, franske, russiske og spanske teksten til denne konvensjon skal ha samme gyldighet.

Til bekreftelse på dette har de undertegnede, med behørig fullmakt fra sine respektive regjeringer, undertegnet denne konvensjon.